

A photograph of a man in a straw hat and green overalls guiding a brown horse through tall grass. The horse is pulling a wooden frame, and the scene is set outdoors under a blue sky with clouds. The text "NATIONALMUSEETS Arbejdsmark 2015" is overlaid on the image.

NATIONALMUSEETS Arbejdsmark 2015

Indhold

- 7 Forord
PER KRISTIAN MADSEN
- 8 Ramses i Ravning – en personlig skitse
MORTEN AXBOE
- 22 Fortidens spor og fremtidens forbindelse
– bevaring og naturvidenskab på Femern Bælt
projektet, Danmarks største arkæologiske
udgravning
MORTEN FISCHER MORTENSEN, OLE BENNIKE,
LARS EWALD JENSEN, CATHERINE JESSEN, ANNEMARIE
JUUL, ANETTE HJELM PETERSEN, SØREN ANKER SØRENSEN
OG TERJE STAFSETH
- 36 Papooser og amuletter
– jægerstenalderens børneværn
PETER VANG PETERSEN
- 50 Vasagård på Bornholm – palisader, solsten
og et 4.900 år gammelt, dekoreret kulthus
POUL OTTO NIELSEN, JENS ANDRESEN OG
MICHAEL S. THORSEN
- 64 Egtvedpigen kom langvejsfra
KARIN FREI OG ULLA MANNERING
- 76 Fra Amarna til Ølby, fra Nippur til Melby
– bronzevalderens glasperler på rejse
FLEMMING KAUL, ANNE HASLUND HANSEN,
BERNARD GRATUZE OG JEANETTE VARBERG
- 88 Gudinden Athana Lindia og
hendes helligdom på Rhodos
SANNE HOFFMANN
- 104 Danmarks ældste løg
METTE MARIE HALD, PETER STEEN HENRIKSEN,
LARS JØRGENSEN OG IRENE SKALS
- 116 Himmelsk og jordisk jern i Grønlands forhistorie
– ny teknologi og gamle problemer
JENS FOG JENSEN, MARTIN APPELT, MIKKEL MYRUP,
HENNING HAACK OG MICHELLE TAUBE
- 132 Vikingernes hvidkalkede haller
– kalkbrænderiovne fundet ved Tissø
SANDIE HOLST OG PETER STEEN HENRIKSEN
- 142 Kranier på afveje
JETTE ARNEBORG, PER KRISTIAN MADSEN, KARIN M. FREI,
JAN HEINEMEIER, MARIE LOUISE S. JØRKOV,
NIELS LYNNERUP, CHARLOTTE PRIMEAU OG CHIARA VILLA
- 154 Hammershus – korsfarer- eller ærkebispeborg?
NILS ENGBERG, VIVIAN ETING, JØRGEN FRANDSEN,
FINN OLE SONNE NIELSEN OG DORTHE WILLE-JØRGENSEN
- 168 **Maglebyskatten**
– en møntskat fra Grevens Fejde på Møn ca. 1535
MICHAEL MÄRCHER
- 184 En hidtil ukendt krypt under Mørke Kirke
HANS MIKKELSEN, CARSTEN KORTHAUER,
BRUNO VIUF LARSEN, ANNE ROSTGAARD NIELSEN,
CHARLOTTE PRIMEAU, MAJ RINGGAARD OG
HANNE SCHAUMBURG SØRENSEN
- 200 Maler I så det hele op?
– om retouchering af kalkmalerier
ISABELLE BRAJER OG SUSANNE ØRUM
- 214 500 års farver i de danske kirker
– at udsmykke, pryde og bevare
KARIN VESTERGAARD KRISTIANSEN
- 230 Omvendelsens billeder
– om Anton Dorphs altertavler
DAVID BURMEISTER KAARING OG
MARTIN WANGSGAARD JØRGENSEN
- 244 Den russiske general og hans
enestående samling på Tøjhusmuseet
JAKOB SEERUP
- 258 ”Hverken gammel, velbevaret eller køn”
– Fixelancen, det første fixerum I Danmark
BOBO KRABBE MAGID OG CHRISTIAN SUNE PEDERSEN
- 270 Langhalm og gamle æblesorter
– Frilandsmuseets levende kulturarv
SIGNE DINSEN
- 284 Fra vikingetid til nutid
– på besøg i det nye Kongernes Jelling åbnet i 2015
MARIA PANUM BAASTRUP, HANS OLE MATTHIESEN
OG MORTEN TEILMANN JØRGENSEN

Maglebyskatten

– en møntskat fra
Grevens Fejde på Møn
ca. 1535

AF MICHAEL MÄRCHER

I pinsen 2012 fandt den flittige metal-detektorbruger Loke Ried en stor møntskat nord for landsbyen Magleby på Østmøn. Skattens 680 mønter er formentlig gravet ned i 1535 under Grevens Fejde. Fund, udgravning, konservering og udstilling af skatten gav anledning til hundredvis af medieomtaler, for der er tale om en enestående skat. Her præsenteres skatten og som eksempel dens svenske mønter, der viser et sådant skattefunds betydelige kulturhistoriske potentiale.

Fund og udgravning

Efter fundet kontaktede Loke Ried hurtigt det lokale museum, Museum Sydøstdanmark i Vordingborg, og fundområdet blev umiddelbart sikret af områdets ejer. Han udlagde en mængde store jernkøreplader på stedet og stillede en traktor med vogn på dem.

Få dage senere, den 7. juni 2012, foretog Museum Sydøstdanmark en lille udgravning, der skulle sikre selve møntskatten, hvilket lykkedes. Lokalmuseet og Nationalmuseet valgte at informere pressen om udgravningen nogle timer forinden, så både tv og radio for første gang nogensinde kunne rapportere direkte fra udgravningen af en stor møntskat fra 1500-tallet (fig.1-2). Det var meget succesfuldt, da skatten de følgende dage blev omtalt mere end hundrede gange i lokale, nationale og internationale medier. Siden har skatten adskillige gange været i medierne i forbindelse med konservering, udstilling og tv-programmer om danefæ og metaldetektorer. Fra landets enestående metaldetektormiljø hører vi, at skatten og dens medieeksposering medførte en betydelig interesse for hobbyen, som umiddelbart betød en væsentlig tilgang af nye folk.

Efter afsluttet forundersøgelse blev området omkring skatten udgravet i oktober 2013. Mønter fra skatten var gennem tiden blevet spredt af landbrugsdriften på stedet, og der blev med detektor fundet mønter fra skatten både ved forundersøgelsen og udgravningen, men der var få andre fund. Der blev ikke påtruffet anlægsspor, som umiddelbart kunne knyttes til skatten.

Fig.1

TV og radio var klar på stedet, da udgravningen af skatten startede den 7. juni 2012 på en mark nord for Magleby på Møn.

TV and radio were on the spot when the excavation of the hoard began on 7 June 2012 in a field north of Magleby on Møn.

Foto: Michael Märcher 2012

Fig.2

Udgravningsleder Kristoffer Buck Pedersen fra Museum Sydøstdanmark med graveske og finder af skatten Loke Ried med pinpointer er på vej mod toppen af skatten under stor mediebevågenhed.

The head of the excavation, Kristoffer Buck Pedersen from Museum Southeast Denmark with a trowel, and the finder of the hoard, Loke Ried, with a pinpoint, are on the way towards the top of the hoard to great media attention.

Foto: Michael Märcher 2012

Fig.3

Kort som viser Møn med findestedet (stjernen), Stege og Borre indplottet

Map showing Møn with the find-spot (the star), Stege, and Borre plotted in.

Tegning: Merete Rude 2015

Ved den lille udgravning den 7. juni 2012 blev den nederste del af skatten stabiliseret med gips. Hele jordklumpen med et ukendt antal mønter blev ligesom resten af skatten bragt til Nationalmuseets konservering i Brede, hvor udgravningen af præparatet gav yderligere 93 mønter. Der kunne ikke umiddelbart identificeres mønstre i mønternes interne placering, de så ud til at være blandet tilfældigt sammen. Der blev ikke fundet nogen beholder eller spor deraf ved udgravningen eller konserveringen, men bunden af skatten forekom at være en smule skålformet, og den oprindelige beholder kan derfor formodes at have været af organisk materiale, f.eks. en sæk eller en pose.

Samtlige mønter er konserveret, og mange af dem er meget velbevarede med en lav eller endog meget lav grad af korrosion. De vejer efter konservering i alt ca 1.290 gram. En enkelt (fig.4, no. 679) er af kobber, resten er sølvmønter. Det vil sige mønter af forskellige sølv-kobberlegeringer, hvoraf mange indeholder mere kobber end sølv. Få af mønterne er beskadiget, for eksempel bøje- eller fragmenterede, under opholdet i jorden eller ved indsamlingen. Det er også kun få mønter, som har været udsat for nogen form for bevidst sekundær bearbejdning, primært er der tale om gennemboringer.

Datering af skatten

De yngste mønter i skatten bærer årstallet 1535 (fig.4, nr. 658 og de svenske: nr. 670-678). De svenske mønter, som siden omtales, kan være produceret i starten af 1536. Der er ingen mønter fra Christian 3. (1534-59) i skatten, hverken 4 skilling fra Aarhus, København eller Roskilde, sølvklippinge fra Aarhus 1535, eller 2 skilling 1536, som dog nok er produceret fra 1537. Sidstnævnte mønttype er ellers ifølge detektorfundene en relativt almindelig mønt fra perioden. Skatten er derfor sandsynligvis nedgravet under Grevens Fejde, den krig som udspillede sig 1534-36 mellem den afsatte og fordrevne Christian 2. og den kommende Christian 3. om den danske kongemagt efter Frederik 1.s død i 1533. Nedgravningen er formentlig sket et godt stykke inde i 1535 og senest i 1536. Grevens Fejde skabte megen aktivitet og usikkerhed på Møn, men skattens nedgravning kan på grund af mønternes datering ikke umiddelbart sættes i forbindelse med plyndringen og nedbrændingen af Stegehus i 1534. En svensk flåde, som hjalp Christian 3. i krigen, ønskede i midten af 1535 at plyndre Møn som fjendeland, da øens beboere fortsat støttede fjenden. Plyndringen blev forhindret, men til gengæld blev en brandskat indkrævet. Sent i 1535 startede der på Møn et betydeligt retsopgør om handlingerne under fejden. Måske var det konkrete årsager som plyndringstruslen, brandskatten eller retsopgøret, der førte til nedgravningen af Maglebyskatten, måske var krigen og usikkerheden på den tid årsagen.

Skattens indhold

Skatten består næsten udelukkende af indenrigske mønter (fig.4). De ti mønter produceret i Norge hører til de indenrigske, da dobbeltmonarkiet Danmark-Norge havde fælles møntomløb. De ni svenske mønter er udenrigske, men produceret i Christian 3.s navn på ordre fra den svenske kong Gustav 1. Det er bemærkelsesværdigt, at der kun er én tysk mønt (fig.4, nr. 680). Den er fra Sachsen-Lauenburg, og det er i høj grad en type-eftertiligning af den samtidige danske hvid. Skatten indeholder således ingen mønter fra de nordtyske Hansebyer som f.eks. Hamburg eller Lübeck, og der er heller ingen mønter fra Frederik 1. som hertug i Slesvig-Holsten.

Fig.4
Maglebyskattens mønter. Foreløbig
forsimplet liste.

The Magleby hoard. Preliminary simplified coin list.

Nr.	Antal	Møntherre	År	Type	Møntsted	Galster type
1	1	Christoffer af Bayern	1440-1448	Hvid	Malmø	20
2-7	6	Rigsrådet	1481-1483	Hvid	Malmø	22
8-74	67	Christian I	1448-1481	Hvid	Malmø	23
75-86	12	Hans	1483-1513	Skilling	Malmø	29
87-210	124	Hans	1483-1513	Hvid	Malmø	31
211-224	14	Hans	1483-1513	Skilling	København	32
225	1	Hans	1483-1513	Hvid	København	34
226-253	28	Hans	1483-1513	Hvid	Aalborg	36
254	1	?	?	Hvid	?	?
255-256	2	Christian II (1513-1523)	1514	Skilling	Malmø	39B
257-307	51	Christian II	1515	Skilling	Malmø	39B
308	1	Christian II	?	Skilling	Malmø	39B
309-310	2	Christian II	Uden år	Skilling	Malmø	39B
311-340	30	Christian II	1515	Skilling	Malmø	39C
341-342	2	Christian II	1513	Hvid	Malmø	43
343-344	2	Frederik I (1523-1533)	1532	¼ sølvgylden	København	52
345-383, 385-393	48	Frederik I	1532	8 skilling	København	54
394-399	6	Frederik I	1524	Søsling	København	57A
400-466	67	Frederik I	1524	Søsling	København	57B
384, 467-546	81	Frederik I	Uden år	8 skilling	Malmø	60
547	1	Frederik I	1525	Skilling	Malmø	61
548	1	Frederik I	1524	14 penning	Malmø	62
549-579	31	Frederik I	1524	Søsling	Malmø	63
580-595	16	Frederik I	1525	Søsling	Malmø	63
596	1	Frederik I	1526	Søsling	Malmø	63
597-600	4	Frederik I	1527	Søsling	Malmø	63
601	1	Frederik I	1524	Søsling	Landskrona	66B
602-605	4	Frederik I	1524	Søsling	Landskrona	66C
606-612	7	Frederik I	1525	Søsling	Ronneby	67
613	1	Frederik I	Uden år	Søsling	Ronneby	67
614-615	2	Frederik I, electus	1524	Skilling	Ribe	70
616	1	Frederik I, electus	1524	Søsling	Ribe	72
617-639	23	Frederik I	1524	Søsling	Ribe	73
640-643	4	Frederik I	1525	Søsling	Ribe	73
644-656	13	Frederik I	1524	Søsling	Aalborg	76
657	1	Frederik I	1525	Søsling	Aalborg	76
658	1	Christian II (1534-1536)	1535	4 skilling	Malmø	86
659	1	Christian II & Grev Christopher af Oldenburg (1534-1536)	Uden år	4 skilling	København eller Malmø	91
660-664	5	Hans	1483-1513	Hvid	Bergen	153
665-667	3	Hans	1483-1513	Hvid	Oslo	155
668	1	Interregnum	1523-1525	2 hvid	Oslo	165
669	1	Frederik I	1523-1533	Hvid	Bergen	171
670-678	9	Christian III & Gustav I	1535-1536	4 eller 8 skilling	Stockholm	249
679	1	Kobberlegering med rester af motiv, klipping form, mønt?				
680	1	Sachsen-Lauenburg, Johan IV	1463-1507	Hvid	Ottendorf	s. 23

No.	Qty.	Minting authority	Year	Type	Mint	Galster type
1	1	Christoffer of Bavaria	1440-1448	Hvid	Malmö	20
2-7	6	The Rigsråd	1481-1483	Hvid	Malmö	22
8-74	67	Christian I	1448-1481	Hvid	Malmö	23
75-86	12	Hans	1483-1513	Skilling	Malmö	29
87-210	124	Hans	1483-1513	Hvid	Malmö	31
211-224	14	Hans	1483-1513	Skilling	Copenhagen	32
225	1	Hans	1483-1513	Hvid	Copenhagen	34
226-253	28	Hans	1483-1513	Hvid	Aalborg	36
254	1	?	?	Hvid	?	?
255-256	2	Christian II (1513-1523)	1514	Skilling	Malmö	39B
257-307	51	Christian II	1515	Skilling	Malmö	39B
308	1	Christian II	?	Skilling	Malmö	39B
309-310	2	Christian II	n.d.	Skilling	Malmö	39B
311-340	30	Christian II	1515	Skilling	Malmö	39C
341-342	2	Christian II	1513	Hvid	Malmö	43
343-344	2	Frederik I (1523-1533)	1532	¼ silver gylden	Copenhagen	52
345-383, 385-393	48	Frederik I	1532	8 skilling	Copenhagen	54
394-399	6	Frederik I	1524	Søsling	Copenhagen	57A
400-466	67	Frederik I	1524	Søsling	Copenhagen	57B
384, 467-546	81	Frederik I		n.d.	Malmö	60
547	1	Frederik I	1525	Skilling	Malmö	61
548	1	Frederik I	1524	14 penning	Malmö	62
549-579	31	Frederik I	1524	Søsling	Malmö	63
580-595	16	Frederik I	1525	Søsling	Malmö	63
596	1	Frederik I	1526	Søsling	Malmö	63
597-600	4	Frederik I	1527	Søsling	Malmö	63
601	1	Frederik I	1524	Søsling	Landskrona	66B
602-605	4	Frederik I	1524	Søsling	Landskrona	66C
606-612	7	Frederik I	1525	Søsling	Ronneby	67
613	1	Frederik I	n.d.	Søsling	Ronneby	67
614-615	2	Frederik I, electus	1524	Skilling	Ribe	70
616	1	Frederik I, electus	1524	Søsling	Ribe	72
617-639	23	Frederik I	1524	Søsling	Ribe	73
640-643	4	Frederik I	1525	Søsling	Ribe	73
644-656	13	Frederik I	1524	Søsling	Aalborg	76
657	1	Frederik I	1525	Søsling	Aalborg	76
658	1	Christian II (1534-1536)	1535	4 skilling	Malmö	86
659	1	Christian II & Count Christopher of Oldenburg (1534-1536)	n.d.	4 skilling	Copenhagen or Malmö	91
660-664	5	Hans	1483-1513	Hvid	Bergen	153
665-667	3	Hans	1483-1513	Hvid	Oslo	155
668	1	Interregnum	1523-1525	2 hvid	Oslo	165
669	1	Frederik I	1523-1533	Hvid	Bergen	171
670-678	9	Christian III & Gustav I	1535-1536	4 or 8 Skilling	Stockholm	249
679	1	Copper alloy with remains of motif, klippe form, coin?				
680	1	Saxe-Lauenburg, Johan IV	1463-1507	Hvid	Ottendorf	p. 23

De to største mønter i skatten er $\frac{1}{4}$ sølvgylden ($\frac{1}{4}$ daler, fig.4, nr. 343-344) fra 1532, mens de små og meget udbredte hvide og søslinge udgør størstedelen antalsmæssigt, svarende til ca. 62 %, af skatten med henholdsvis 240 og 180 stk. Det er helt atypisk og ret utroligt med 115 stk. 1 skillinge i skatten, men i forhold til dens sammensætning af møntværdier og overraskelser, så er de 129 stk. 8 skillinge (dvs. halvmarkstykker) fra København og Malmø fuldkommen ekstraordinære. Et fund fra denne periode med så mange mønter, svarende til ca. 19 % af skattens samlede antal, fra den værdimæssige midte af møntsystemet, er ekstremt sjældent. Faktisk er der ikke andre betydelige danske skatte, der ligner Maglebyskatten (fig.5). Det store Assensfund fra Fyn, der blev fundet i 1927, og som er nedgravet efter 1526, indeholder kun to søslinge og 60 skillinge, mens resten af de 1.545 mønter alle er den lille hvid. Maglebyskatten har i forhold til andre danske skatte nedgravet i 1520-40'erne en meget højere andel af mønter fra perioden 1513-1533. Det er perioden efter den store produktion af hvide, som fandt sted ca. 1440-1513.

Fortolkning

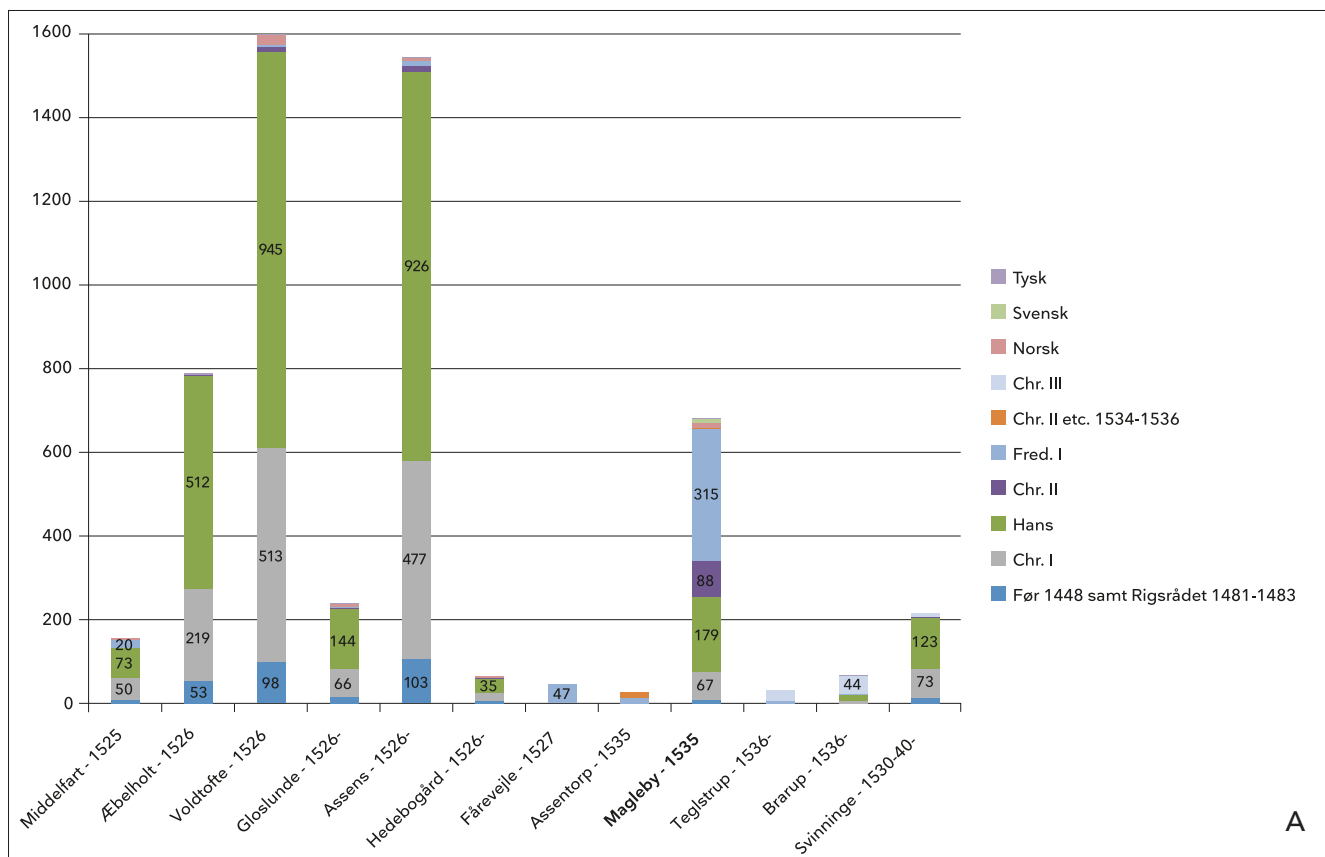
Skatten indeholder kun to $\frac{1}{4}$ sølvgylden og ikke andre større sølvmønter eller andre genstande af ædelmetal, f.eks. sølvtoj, smykker eller guldmønter, men mange småmønter, især de relativt dårlige søslinge. Derfor er det ikke en normal opsparingsskat. Den næsten totale mangel på udenrigske mønter og de mange mønter fra midten af møntsystemet tyder på, at skatten ikke skal forstås på baggrund af international handel, f.eks. mellem Møn og andre steder ved Østersøen, eller som en militær krigskasse. Dens sammensætning af indenrigske mønter fra bunden og midten af møntsystemet indikerer, at det er mønter fra et lokalt/regionalt pengeomløb, der endnu ikke var påvirket af mønter produceret i Jylland 1535 eller i København og Roskilde omkring 1535-1536. Med andre ord repræsenterer skatten formentlig det laveste og måske tillige det midterste niveau af den lokale møntcirkulation. Om denne sammensætning var et rent lokalt (Møn) fænomen eller også er karakteristisk for en større region, som inkluderer Sydsjælland og Falster mv., kan endnu ikke afgøres. Man kan formode, at det sidste er tilfældet.

1 og især 8 skillingene i skatten er ualmindelige både i skattefund og blandt de tusindvis af enkeltfund, der hvert år bliver gjort med metaldetektor. Alligevel må der på baggrund af antallet af møntstemplers, som er anvendt til at præge mønterne i skatten, formodes at være produceret et betydeligt beløb og antal. Var disse mønttyper udbredte, og cirkulerede de rundt i det almindelige møntomløb, eller blev de primært brugt til opsparing og ved større samlede betalinger? Det sidste bud understøttes af, at mønttyperne er sjældne som enkeltfund i Danmark, samt at der i skatten er flere stempelidentiske mønter fra 1515 – dvs. mønter præget med præcis samme par prægestempler. Med andre ord er de stempelidentiske mønter muligvis opbevaret sammen lige siden produktionsdagen, eller også kan produktionen have været ganske begrænset, og en relativt stor del af produktionen fra 1515 er så siden endt i Maglebyskatten. Begge dele taler imod, at netop den type 1 skilling fra 1515 skulle have været udbredt i det almindelige møntomløb. Hvis 1 skillingene, eller blot nogle af de mange type skillinge, og/eller 8 skillingene ikke var særligt udbredte i møntcirkulationen, så er den mest sandsynlige forklaring umiddelbart, at den nedgravede Maglebyskat består af mindst to dele. Den ene del er en form for opsparing, primært 8 skillinge og sekun-

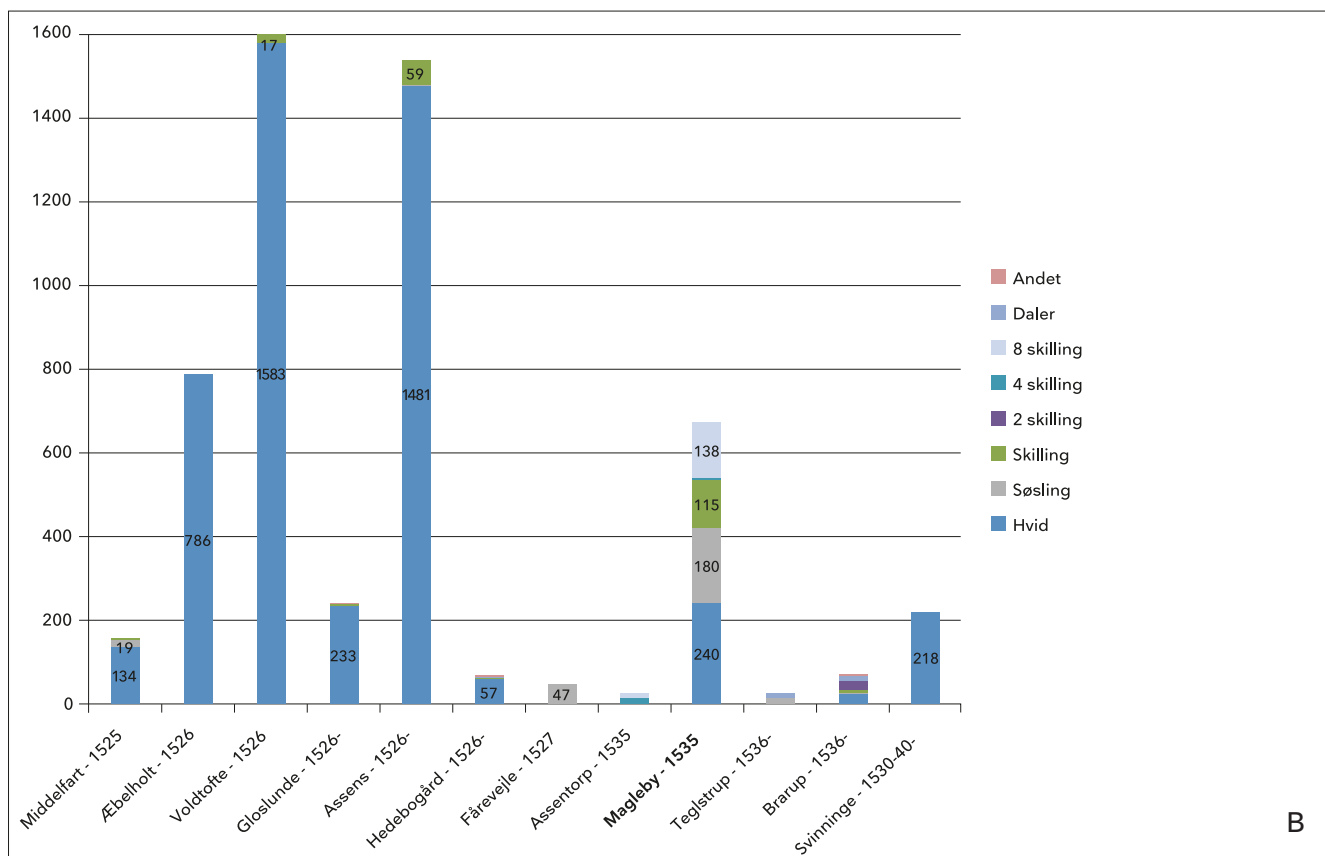
Fig.4 fortsat
Maglebyskattens mønter. Foreløbig
forsimplet liste.

The Magleby hoard. Preliminary simplified coin list.

A

B

Fig.5

Skatten er unik både i sin tidsmæssige sammensætning (A) og i forhold til de møntværdier, der er repræsenteret (B). Danske skattefund fra 1520-40'erne med mere end 25 mønter.

A: Fordeling på regeringsperioder.

B: Fordeling på møntværdier.

The hoard is unique both in its chronological composition (A) and in terms of the nominals represented (B).

Danish hoards from the 1520s-40s with more than 25 coins.

A: Distribution by reigns.

B: Distribution by nominals.

Tegning: Merete Rude 2015

dært skillinge, opbygget over længere tid, mens den anden er en større mængde almindelig cirkulationsmønt, primært hvide og søslinge, der muligvis ganske hurtigt er trukket ud af omløbet og nedgravet sammen med opsparingen.

De svenske mønter

Skatten indeholder ni sjældne svenske mønter (Galster 1972, type 249; herefter G.; fig.6-14). Der kendes kun ni andre eksemplarer af den type, som desværre alle er uden kendt fundsted og indtil videre uden samlingsproveniens-er ældre end 1800-tallet. De fire findes i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling på Nationalmuseet.

De svenske mønter hører til en lille gruppe mønttyper (G. 246-251) produceret i Stockholm i Christian 3.s navn under Grevens Fejde. Der blev fremstillet mønter for mindst 27.987 mark, måske dækker det tal kun udmøntningen af markstykker (G. 246). Der er kun bevaret få mønter af den lille gruppe typer (G. 246-251), nemlig kun ca. 50 inklusive de 18 stk. G. 249. Det var desuden først i 1918, at svenskeren T.G. Appelgren påviste, at møntgruppen blev fremstillet i Stockholm i perioden fra foråret 1535 til foråret 1536 efter ordre fra den svenske konge Gustav 1. Vasa. Mønterne skulle bruges til at betale tyske lejetropper og bådsmænd i Skåne, der ville have betaling i dansk mønt. Folkene var hyret af den svenske konge til støtte for Christian 3. i Grevens Fejde.

Mønttypen G. 249 er afgørende for dateringen af skattens nedgravning til 1535. Appelgrens møntdatering er baseret på arkivstudier, og det er muligt, at møntgruppen kun blev produceret i 1535. Muligvis blev G. 249 kun slået i første halvdel af 1535, måske kun omkring april 1535. De fremlagte arkivalier er ikke entydige. En datering af G. 249 til første halvdel af 1535 vil passe fint med både de øvrige mønter i skatten og med fraværet af visse andre mønttyper.

Mønterne og mønter generelt er præget horisontalt mellem et forside- og et bagsidestempel. Det ene stempel, oftest det med det mest komplicerede og dermed tidskrævende motiv, fungerede som understempel og det andet

Fig.6

Maglebymønt nr. 670, 3,65 g, stempler D3. 2:1.

Magleby coin no. 670, 3,65 g, dies D3. 2:1.

Foto: Nationalmuseet 2014

Fig.7
Maglebymønt nr. 671,
3,35 g, stempler A4.
2:1.

Magleby coin no. 671,
3,35 g, dies A4. 2:1.

Foto: Nationalmuseet
2014

Fig.8
Maglebymønt nr. 672,
3,12 g, stempler C5.
2:1.

Magleby coin no. 672,
3,12 g, dies C5. 2:1.

Foto: Nationalmuseet
2014

Fig.9
Maglebymønt nr. 673,
3,68 g, stempler B1.
2:1.

Magleby coin no. 673,
3,68 g, dies B1. 2:1.

Foto: Nationalmuseet
2014

Fig.10

Maglebymønt nr. 674,
2,87 g, stempler C6.
2:1.

Magleby coin no. 674,
2,87 g, dies C6. 2:1.

Foto: Nationalmuseet
2014

Fig.11

Maglebymønt nr. 675,
3,42 g, stempler C5.
2:1.

Magleby coin no. 675,
3,42 g, dies C5. 2:1.

Foto: Nationalmuseet
2014

Fig.12

Maglebymønt nr. 676,
3,49 g, stempler B4.
2:1.

Magleby coin no. 676,
3,49 g, dies B4. 2:1.

Foto: Nationalmuseet
2014

13

14

som overstempel. Der slås med en stor hammer på overstemplet ved prægning af mønten. Overstemplerne blev derfor udsat for en større belastning end understemplerne, og de skulle derfor udskiftes oftere. I møntproduktionen var der en løbende udskiftning af prægestemplerne, således at f.eks. et bestemt forsidestempel kan have været brugt sammen med f.eks. tre forskellige bagsidestempler, som igen kan være anvendt sammen med andre forsidestempler. Disse stempelsammenhænge kaldes stempelkoblinger, og det er til tider muligt at danne stempelnet/koblingsskemaer (fig.15). Stempelundersøgelse er en meget præcis og nyttig metode, som kan bruges til at analysere forhold omkring en møntproduktions omfang, organisation, forløb osv.

Der er kendt fire forside- og seks bagsidestempler af G. 249. Det har muliggjort prægning af tusindvis eller titusindvis af mønter, men udmøntningen var ifølge fundene og antallet af anvendte stempler ikke stor, når der sammenlignes med andre mønttyper fra 1500-tallet. Stempelnettet er muligvis komplet eller næsten

Fig.13

Maglebymønt nr. 677, 3,14 g, stempler D2. 2:1.

Magleby coin no. 677, 3.14 g, dies D2. 2:1.

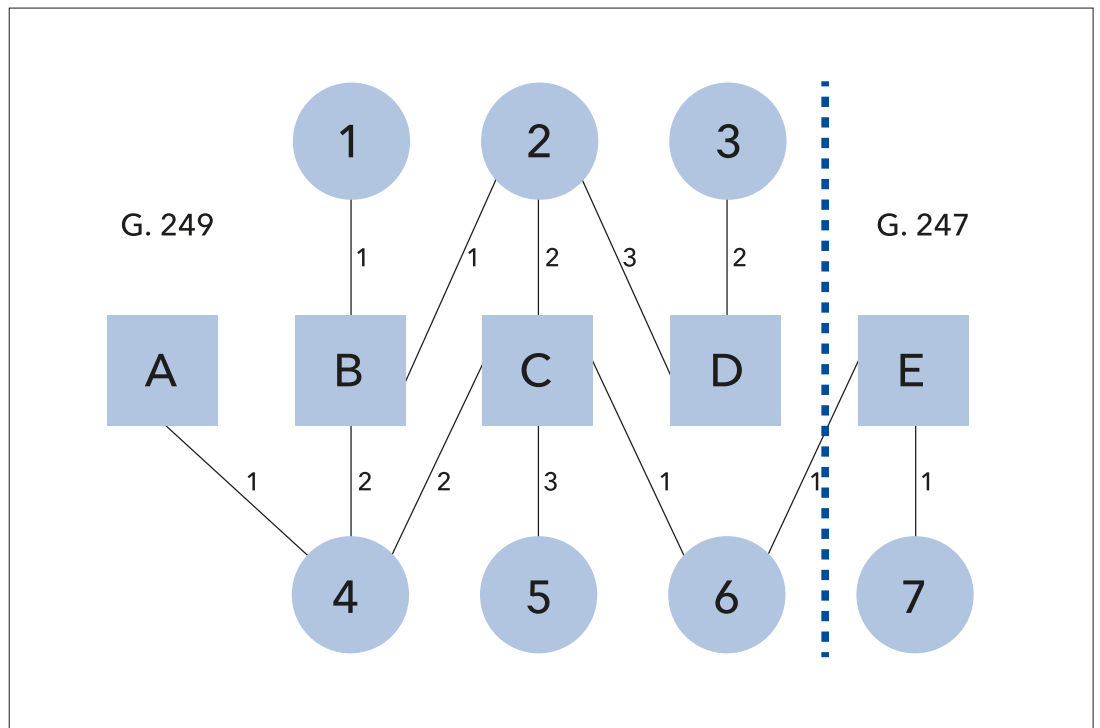
Foto: Nationalmuseet 2014

Fig.14

Maglebymønt nr. 678, 4,21 g, stempler C4. 2:1.

Magleby coin no. 678, 4.21 g, dies C4. 2:1.

Foto: Nationalmuseet 2014

komplet i forhold til det samlede antal anvendte stempler, da alle fire forside- og bagsidestempler af G. 249 var repræsenteret i Maglebyskatten. Med andre ord gav Maglebyskattens ni mønter alle de ti kendte stempler, mens de øvrige ni mønter ikke tilføjede nye stempler til nettet.

4 eller 8 skilling

Vi ved desværre ikke, hvilken sølv-kobberlegering typerne G. 246-251 er fremstillet af, så der er usikkerhed omkring deres nominelle værdi. G. 249 er ofte beskrevet som en 4 skilling, en stor 4 skilling og sjældnere som en 8 skilling. Jeg opfatter den som en 8 skilling, en $\frac{1}{2}$ mark, på grund af stemplerne og vægtene på typerne G. 246-251. G. 246 må være en 1 mark, mens G. 247-248 generelt opfattes som 8 skillinge. G. 247-249 har samme diameter, og på grund af blot én eneste mønt (fig. 4, nr. 674) i skatten har vi nu for første gang nogensinde en stempelkobling (fig. 15) mellem typerne G. 247 og 249, som således må antages at have samme nominelle værdi på 8 skilling.

Der er nævnt en 4 skilling i de arkivalier, som Appellgren anvendte, men det er højst sandsynligt typerne G. 250-251. Jeg kender kun ét eksemplar af G. 250, og det vejer 2,80 gram. Der findes mere end 20 eksemplarer af G. 251. De fem eksemplarer i Nationalmuseet og de tre i Kungl. Myntkabinettet i Stockholm vejer c. 2,58 gram i gennemsnit. De to kendte eksemplarer af G. 247 vejer 3,83 og 4,80 gram, mens de tre kendte eksemplarer af G. 248 vejer 5,13, 4,30 og 3,75 gram. G. 247 og 248 vejer åbenlyst mere end G. 250 og 251. Det gør G. 249 også. Der kendes vægt på 16 af de 18 eksemplarer af G. 249, og deres gennemsnitsvægt er ca. 3,22 gram, der således er højere end G. 250-251,

Fig. 15

Stempelnet for G. 247 (to mønter, tre stempler) og G. 249 (18 mønter, 10 stempler), typerne er adskilt af den blå linje. Forsidestempler er firkantede, og bagsidestempler er runde. De sorte linjer er stempelkoblinger og nummeret ved siden af angiver antallet af koblinger. Stempelnummereringen og placeringen i nettet afspejler ikke udmøntningens kronologiske forløb. Det kræver yderligere studier af f.eks. indskrifter, stil og eventuelle stempelrevner at fastlægge kronologien.

Die net for G. 247 (two coins, three dies) and 249 (18 coins, 10 dies). The types are separated by the blue line. Obverse dies are rectangular, and reverse dies are round. The lines illustrate the links and the number beside the lines is the number of links. The numbering and placing in the die net do not reflect the chronological development of the coinage/die use. It will take further studies of legends, die cracks etc. to determine the chronology.

men også lavere end G. 247-248. Vi kender som sagt ikke legeringerne, men der er en stempelkobling mellem G. 249 og den lidt tungere G. 247. Der behøves flere eksemplarer eller andre typer information som f.eks. metalundersøgelser for at skabe sikkerhed, men indtil videre er det på grund af mønt nummer 674 i skatten mest sandsynligt, at mønttypen G. 249 er en 8 skilling.

Sagen om mønttypen G. 249 er blot ét enkelt eksempel på en nordisk pengehistorisk brik, som den spektakulære Maglebysskat med sine 680 mønter er med til at lægge på plads til gavn for periodens økonomiske og politiske historie.

LITTERATUR

Aagaard, Sven og Michael Märcher: "The microscope drawing tube method (MDTM) - an easy and efficient way to make large scale die studies" i *The Numismatic Chronicle*, 2015.

Appelgren, T.G.: "Om märken, hänsyftande på ämbets- och tjänstemän vid svenska myntverk" i *Numismatiska meddelanden* 21, Stockholm 1918, s. 47-76.

Appelgren, T.G.: *Gustav Vasas Mynt*, Stockholm 1933.

Bojsen, F.: *Af Møns historie*, IV og VI, Stege 1918 og 1921.

Galster, Georg: *Unionstidens Udmøntninger*, København 1972.

Jensen, Jørgen Steen m.fl. (red.): *Danmarks Middelalderlige Skattefund*, I-II, København 1992.

Märcher, Michael: "Christian III's Stockholmmønter 1535 i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling" i *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2013, s. 76-78.

Märcher, Michael: "Two new 16th and 17th century coin hoards from the Danish isle Møn - an overview and the Swedish coins" i Tuukka Talvio & Magnus Wijk: *Myntstudier. Festskrift til Kenneth Jonsson*, Stockholm 2015, s. 205-220.

Posselt, Gert: "Borgerkrig, dyrtid og underlødige mønt. Træk af reformationstidens danske møntforhold" i *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1986, s. 26-35.

Østergaard, Bent: "Rigsrådets hvid - ikke 1448, men 1481-83" i *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 1995, s. 34-39.

MICHAEL MÄRCHER
museumsinspektør, post. doc.
Middelalder, Renæssance og
Numismatik
Nationalmuseet

The Magleby Hoard – a coin hoard from the Danish Civil War c. 1535

In 2012 a hoard consisting of 680 coins was found with a metal detector in a field on the island of Møn ([figs.1-4](#)). The hoard was presumably buried in 1535 during the Danish Civil War of 1534-36. The coins are well preserved and the site was excavated, but no local features were found that can be directly associated with the hoard.

In terms of composition of value and chronology, the hoard has no Danish parallels ([fig.5](#)). It consists almost exclusively of domestic coin types, probably representing both a sample of the local coin circulation (primarily *hvid* and *søsling*) and a kind of savings (primarily 1 and 8 *skilling* coins, [fig. 1](#)).

The research potential of the hoard is very great, and as an example of this the article discusses the hoard's nine Swedish coins ([figs.6-15](#)). They belong to a rare group of coins of which the hoard contains 50% of the known examples and they help to identify the nominal values of the rare type.

Nationalmuseets Arbejdsmark 2015

Redaktion:

Per Kristian Madsen og Ingrid Wass
©Nationalmuseet og forfatterne

Alle manuskripter underkastes
anonym fagfællebedømmelse.
Arbejdsmarkens redaktionelle
retningslinje: [http://natmus.dk/
forskning/nationalmuseets-
udgivelser/](http://natmus.dk/forskning/nationalmuseets-udgivelser/)

All papers are subject to anonymous
peer refereeing.

Editorial guidelines:

[http://natmus.dk/forskning/
nationalmuseets-udgivelser/](http://natmus.dk/forskning/nationalmuseets-udgivelser/)

ISBN: 978-87-7602-330-0

ISSN: 0084-9308

Printed in Denmark 2015

Grafisk tilrettelæggelse og sats:

Stine Raun Nissen og Pia Brejnholt

Billedbehandling og tryk:

Rosendahls - Schultz Grafisk a/s

**Engelsk oversættelse af billedtekster
og resumeer:**

James Manley

Korrektur:

Jørgen Lethan

Udgivet af:

Nationalmuseet
Frederiksholms Kanal 12
1220 København K

Salg til boghandlere:

Nationalmuseets butik

Forside: Høst af svedjerug.
Front cover: Harvesting "swidden rye".
Foto: Anker Tiedemann

Bagside: Rød Kortstilk.
Back cover: Rød Kortstilk.
Foto: Anker Tiedemann

Nationalmuseet
National Museum of Denmark

